

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kyläkoski, Kaisa

Title: Ahvenkosken sillan väriytyshistoriankirjoituksessa

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2021

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

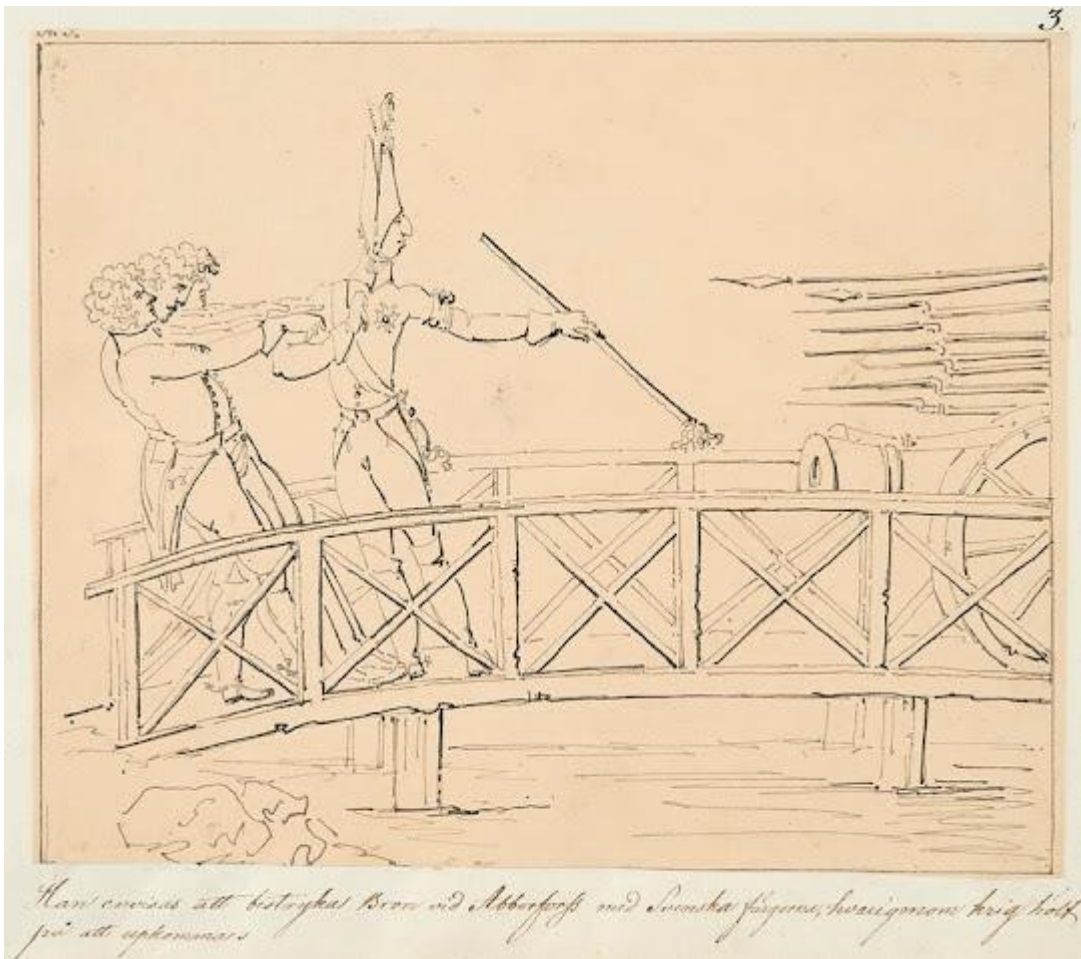
Kyläkoski, K. (2021). Ahvenkosken sillan väriytyshistoriankirjoituksessa . Pohjolan historiankirjoitus : tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta, 8.10.2021. <https://pohjolanhistoriankirjoitus.blogspot.com/2021/10/ahvenkosken-sillan-varityshistoriankirjoitus.html>

Ahvenkosken sillan väritys historiankirjoituksessa

Kaisa Kyläkoski

Ruotsin ja Suomen viimeisen yhteisen kuninkaan Kustaa IV Adolfin ja kuningatar Fredrika Dorotean kahden kuukauden kierros Suomessa kesällä 1802 on pääosin unohdettu. Sama koskee useimpia hallitsijavierailuja, mutta ottaen huomioon matkan keston ja maantieteellisen kattavuuden, sen näkymättömyys on huomattavaa.

Hallitsijavierailussa oli kyse Suomen puolustusvalmiuden tarkastamisesta eurooppalaisen suursodan myötä kiristyneessä tilanteessa. Mikäli matkaa tarkastellaan historiankirjoituksessa ulkopoliittisessa kontekstissa, merkityksellisimmäksi episodiksi nousee Venäjän suhteita entisestään kiristänyt kiista Ahvenkosken sillan maalauksesta. Rajalinjauksen epäselvyyksiin liittynyt välikohtaus koettiin erikoiseksi jo omana aikanaan, mutta se on saanut kahden vuosisadan aikana lisäkerroksia, joiden esiin raaputus on aiheellista.

Per Adelborgin karikatyyri. Museoviraston historian kuvakokoelma. CC BY 4.0.

Päällimmäinen kerros

Nykyisin parhaiten Suomessa tunnettu versio Ahvenkosken sillan maalauksesta vastaa Per Adelborgin piirroksen tunnelmaa. 1960-luvun puolivälissä Aulis J. Alanen irrotti *Suomen historia* -sarjassa Ahvenkosken kronologisesta matkakuvauksesta Suomen sotaan johtavaan lukuun. Kuvauksessaan kuningaspari oli rajalla useita päiviä, sillä kuningattarelle oli järjestetty mahdollisuus tavata sisarensa, Venäjän keisarinna. Kuningas ei kuitenkaan osallistunut seurusteluun, sillä hän “ei nähnyt muuta kuin Ahvenkosken sillalla tapahtuneen Ruotsin värien häväistyksen, ja nyt alkoi todellinen “sammuta sinä, minä sytytän” -näytelmä. Kuningas käski maalauttaa sillan sini-keltaiseksi, venäläiset vuorostaan maalasivat sen jälleen mustaksi, ja tätä peliä jatkettiin monta vuorokautta.” Tilanne kiristyi niin, että molemmin puolin annettiin käsky ampua kovilla, jos uudelleen maalausta yritettäisiin.

Kirjasarjassaan *Kansakunnan historia* (1970) Helge Pohjolan-Pirhonen nojasi Alaseen, mutta vahvensi tulkintaa todeten kuninkaan olleen “suunniltaan suuttumuksesta venäläisiä kohtaan”. Pohjolan-Pirhosen mukaan kuningas käski maalata sillan keltaiseksi. “Käskyn toimeenpanon jälkeen alkoi surkukupaisa näytelmä, sillä tuskin kuninkaan pensselimiehet olivat poistuneet sillalta, kun jo venäläiset riensivät sinne mustine maalipytyineen. Lapsellinen ja naurettava peli jatkui vuorokausikaupalla.”

Yrjö Blomstedt tuotti seuraavaan suurelle yleisölle suunnattuun kirjasarjaan 1980-luvulla version, jossa

Hänen majesteettinsa oli Ahvenkosken rajasillalle tullessaan hämmästynyt ja närkästynyt. Tilanteen juhlallisuutta korostaakseen venäläiset olivat maalanneet sillan kaiteet päästä päähän Venäjän sini-valko-punaisin värein. Hän antoi heti määräyksen, että Ruotsin puoleinen sillan puolikas oli merkittävä Ruotsin sini-keltaisilla väreillä. Heti kohta olivat venäläiset peittämässä Ruotsin värit ja ruotsalaiset taas maalaamassa osuuttaan uudestaan sini-keltaiseksi. Kinastelua jatkui pari päivää ja lopulta venäläiset tervasivat kaiteet. Kuninkaan käyttäytyminen oli ärsyyntyneen kiivasta. Hän antoi omakohtaisesti rajavartiosotilaille käskyn ampua ne venäläiset, jotka yrittivät vielä tervata sillan kaiteita.

Blomstedtia seuraten esimerkiksi Jyrki Paaskoski (2005) kirjoitti vastaavan esityksen, vaikka käytti lähteenä venäläistäkin kirjallisuutta. Ilkka Mäntylän (2000) Kustaa IV Adolfista Kansallisbiografiaan kirjoittamassa artikkelissa tapahtuma on saman mallinen ja Venäjän maalausvärit ovat musta-valkeat.

Historiankirjoittajat ovat siis aivan konkreettisesti värittäneet siltaa uudestaan. Ruotsin väri oli joko sini-keltainen tai keltainen ja Venäjän musta, sini-valko-punainen tai musta-valkea. Variaatiosta herää lähdekriittinen kysymys siitä, mitä tapahtumista oikeasti tiedetään ja mihin perustuen.

Pohjaväri: aikalaistieto ja -käsitteet

Aikalaisille tavoitettavaa tietoa kuningasparin matkasta jakoi Tukholmassa ilmestynyt *Posttidningar*. Se julkaisi esimerkiksi Peippolan säterissä 3.7.1802 päivätyn raportin, jonka mukaan kuningaspari oli lähtenyt Helsingistä heinäkuun 1. päivänä ja jatkanut matkaa Porvoosta 2. päivänä kohti Loviisaa. Kirjoituspäivänä kuningaspari oli lähtenyt Loviisasta Ahvenkoskelle, jossa he olivat valtionrajalla joitakin silmänräpäyksiä (uppehöllo Sig några ögnablick). Aivan

hetkestä ei kuitenkaan ollut kyse vaan molemmat olivat kulkeneet Ruotsin puoleista siltaa, ohittaneet Kirmusaaren (Germundö) ja saavuttaneet toisen sillan päässä venäläisten puolen. Lähettiläs ja vapaaherra Curt von Stedingk esitteli siellä kuningasparille venäläisten vartion johdon ja lähti Pietariin. Kuningaspari puolestaan palasi Kymijoen länsirannalle ja ehti aterialle Peippolaan Elimäelle.

Sillan väristä tai sen muuttamisesta raportissa ei ollut mitään mainintaa eikä *Posttidningarin* etujen mukaista ollut julkaista mitään kuninkaan tai valtakunnan asemaa vaarantavaa. Totena voi edellisestä kuitenkin pitää vähintäänkin saapumista Peippolaan samana päivänä kuin Loviisasta oli lähdetty, sillä muuten pitäisi kyseenalaistaa kaikki matkan jatkoajoitukset. Näistä ovat Ahvenkosken osalta vielä olennaisia päivät heinäkuun ja elokuun vaihteessa. Kuningaspari tuli uudelleen Helsinkiin 26. heinäkuuta. Kuningas jäi kaupunkiin, mutta kuningatar lähti aamupäivällä 28. heinäkuuta jälleen itärajalle, jonka ylittämällä hänellä oli mahdollisuus tavata kaksi sisartaan, joista toinen oli Venäjän keisarinna. Kuningatar palasi Helsinkiin illalla 3. elokuuta. Kustaa IV Adolf kävi Ahvenkoskella siis vain kerran eikä vierailu kestänyt kauaa.

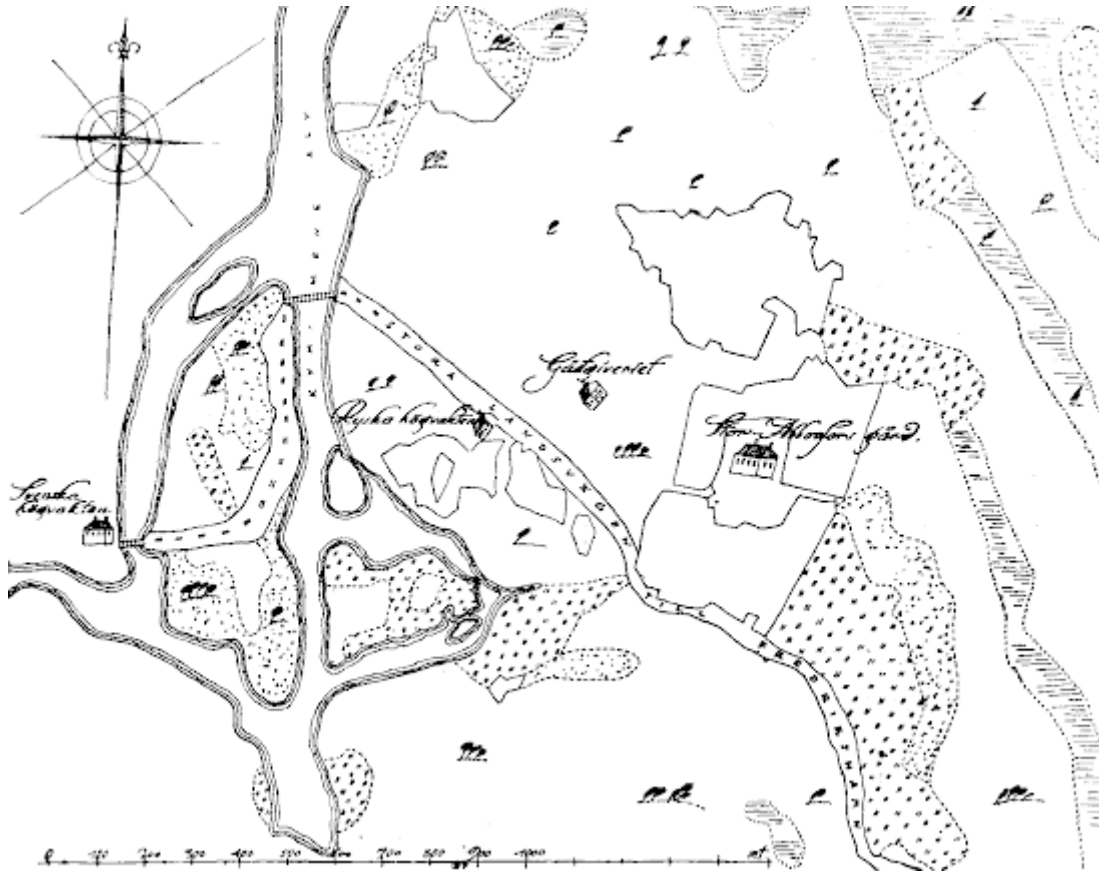
Yksityinen viestintä kertoi sanomalehtiä rikkaampia tarinoita. Esimerkiksi Henrik Gabriel Porthan todennäköisesti kuuli useita versioita maalauserisodista, ja hän oli myös kohdannut kuningasparin seurueineen ainakin kerran Ahvenkosken jälkeen. Porthan totesi Turussa 11.8.1802 päiväämässään kirjeessään, että matkasta kertovien anekdoottien toistaminen ei ole viisasta ainakaan kirjallisesti. Saatuaan kuitenkin pyynnön lisätiedoista Porthan selitti syyskuun alussa kirjeitse rajan maantiedettä Ahvenkoskella ja silloisia tietojaan tapahtumista. Venäläiset olivat juuri ennen kuningasparin vierailua (ja mahdollisesti myös aikaisemmin) maalanneet Pikku-Ahvenkosken (eli Ruotsin puolen) ja Kirmusaaren välisen sillan kaiteet vihreiksi. Tämä oli kerrottu Porvoossa kuninkaalle ja hän oli antanut määräyksen maalauttaa kaiteet sinisiksi, mikä tapahtui yöaikaan. Venäläiset olivat tämän jälkeen, mutta tarkemmin määrittelemättömänä ajankohtana, hakanneet kaiteet alas, tehneet uudet ja maalanneet nämä vihreiksi. Kuitenkin kuningattaren vierailun aikaan kaiteet olivat jälleen siniset ja jääneet Porthanin tiedon mukaan tämän värisiksi.

Tuoreeltaan ja myös kuulopuheisiin perustuen kuninkaan täti, Södermanlandin herttuatar Hedvig Elisabet Charlotta, tallensi päiväkirjaansa version, joka eroaa edellisestä lähinnä väriyksellään. Ennen kuninkaan vierailua venäläiset olivat maalanneet sillan puna-mustaksi. Tästä kuultuaan kuningas suuttui ja määräsi, että ennen tuloaan silta oli maalattava sini-keltaiseksi. Maalaus tehtiin kuninkaan vierailua edeltäneenä yönä. Paikan päällä kuningas kävi kääntymässä Venäjän rajavartiolla. Poismatkustuksensa jälkeen venäläiset maalasivat sillan uudelleen. Kiista jatkui ja molemmat puolet olivat saaneet käskyn ampua kovilla, jos toinen puoli yrittäisi uudelleenmaalausta. Kuningattaren ja keisarinnan tapaamisen turvaamiseksi oltiin valmiita kompromissiin ja silta maalattiin harmaaksi. Päiväkirjassa on toisaalla selvästi sanottu, että kuningas jäi kyseisen vierailun ajaksi Helsinkiin.

Kuninkaan vierailun aikaan paikalla ollut Gustaf Wilhelm von Kraemer kirjoitti muistelmansa vasta 1850-luvun alussa. Von Kraemer oli komennettu Parolasta Ahvenkoskelle kesäkuun alussa tehtäväänsä valmistella paikka kuninkaan vierailua varten. Ilmaisunsa ei ole kovin selkeää, mutta ilmeisesti kesäkuun aikana lyhyt eli Ruotsin puoleinen silta oli maalattu useita kertoja sekä venäläisten että ruotsalaisten toimesta. Kiistan ratkaisemiseksi von Kraemer oli juuri ennen

kuninkaan saapumista saanut käskyn ampua kovilla. Tätä ennen hän oli jo teettänyt yön suojassa viimeisen maalauksen, jossa venäläisten puna-musta väritys peitettiin harmaalla. Kuningas oli seuraavana päivänä saapuessaan tyytyväinen ja käytyään valtakunnanrajalla eli pitkällä sillalla jatkoi matkaansa kohti Heinolaa.

Kuningas itse ei tarttunut maalausjupakan varhaista tulkintaa kritisoidessaan siinä esitettyihin väreihin: Ruotsin siniseen ja Venäjän vihreään. Nämä siis saavat yhtä vahvan kannatuksen kuin sini-keltainen ja puna-musta. Mikään varhaisista kuvauksista ei mainitse kuninkaan suuttumusta Ahvenkoskella. Ärtymys ja maalausikäsky kuuluvat vierailua edeltävään aikaan.

Ahvenkosken kartta 1700-luvun lopulta. Kirjasta Herrgårdar i Finland 1921. Wikimedia.

Välikerros: kuninkaan sijoitus puolittain maalatun sillan näkijäksi

Kustaa IV Adolfin lukema tulkinta Ahvenkosken merkityksestä julkaistiin ranskalaisessa biografiakokoelmassa vuonna 1822. Siinä kuvattiin toistuva maalaus hyvin lyhyesti ja keisari Aleksanteri I:n voittamana kiistanä. Eversti Gustafssonina kirjoittamassaan vastineessa Kustaa IV Adolf väitti kiistan selvinneen kertaviestinnällä rajavartiolle (En förklaring ägde en gång rum mellan gränsbevakningen och saken stannade dervid). Tämä väite ei vaikuttanut myöhempiin kirjoittajiin.

Yhdessä kuningasparin kanssa Ahvenkoskella olleen ja myöhempää diplomatiaa hoitaneen vapaaherra Curt von Stedingkin muistokirjoituksessa vuonna 1837 mainittua selvitystä "T. E.

Tvisten om Abborfors-bron m. fl.” ei ole tätä tekstiä kirjoittaessa löytynyt. Kun Stedingkin vävy Magnus Fredrik Ferdinand Björnstjerna kokosi appensa papereista tämän ”muistelmat”, hän nosti niiden toisen osan avaustekstissä sillan maalauksen surkeimmaksi esimerkiksi kuninkaan ja keisarin välisistä suhteista. Viittauksitta ja lainauksitta eli ilmeisesti vuosikymmenien aikana kuulemaansa perustuen Björnstjerna kertoi, että Ruotsin puoleinen lyhyt silta oli pitkään ollut maalattuna puoliksi Ruotsin värillä (sininen) ja puoliksi Venäjän värillä (vihreä). Kun kuningas saapui seudulle tai paikalle (sur les lieux) hän määräsi, että venäläinen osuus oli maalattava siniseksi. Tätä seurasi vuoromaalaus ja kuninkaan antama lisäkäske antaa mielikuvan, että hän oli maalausta todistamassa. Björnstjerna jätti sillan lopuksi vihreäksi eikä maininnut kuningattaren ja keisarinnan tapaamista ollenkaan.

Pariisissa ranskaksi vuonna 1845 julkaistu Björnstjernan kuvaus on todennäköisesti vaikuttanut vuosisadan loppupuoliskon historiankirjoitukseen, jossa toistuu sillan kaksivärisyys. Näillä kuvauksilla on kuitenkin muitakin mainitsematta jätettyjä lähteitä, sillä esimerkiksi yleishistoriassa *Minnen ur Sveriges nyare historia* (1854) mainitaan maalaus yöllä ja todetaan, että kuningattaren ja keisarinnan tapaamisen vuoksi Pietarissa päätettiin keskeyttää valitukset ja ilmeisesti myös maalaukset.

Sillan kaksivärisyys on mukana Yrjö Koskisen *Suomen kansan historiassa* (1881), jossa tämä matkan kulkua kuvattuaan toteaa lyhyesti, että ”Tällä matkalla Kustaa Aadolfi Ahvenkoskella maalautti länsihaaran siltaa kokonaan Ruotsin väreillä, vaikka Venäjä tähän saakka oli pitänyt toisen puolen siitä hallussansa.” Maalauttaminen ei vaadi paikalla oloa ja vastaavasti ruotsalaisissa kirjasarjoissa *Berättelser ur Svenska historien* ja *Berättelser ur Svenska historia* ilmaisu ”funnit bron” jättää tulkinnanvaraa siitä näkikö kuningas sillan epämieluisessa värityksessä vai selvisikö asiantila muuten. Helpompaa on ymmärtää hänen olleen paikalla ja Suomen historiaa kirjoittaessaan M. G. Schybergson (1889) sekä puolitti sillan värityksen että sijoitti kuninkaan harmistumisen Ahvenkoskelle (fann gränsbron vid Abborfors målåd till hälften med svenska och till hälften med ryska färger).

Matkan satavuotismuistoksi *Åbo Tidningissä* kesällä 1902 julkaistussa kirjoitussarjassa lainattiin sekä Porthanin kirjettä että Schybergsonia. Nimettömäksi jäävä kirjoittaja toteaa kuvausten välisen eron, mutta ei katso voivansa selvittää asioiden todellista laitaa. Tähän mennessä kukaan ei ollut sekoittanut matkan vaihteita, jotka myös Ad. Neovius hallitsijavierailulistauksessaan esitti oikein 1910-luvun alussa.

Ruotsalaisessa 1900-luvun historiantutkimuksessa episodi Ahvenkoskella on mukana kahdessa ulkopoliittikkaa käsittelevässä väitöskirjassa. Sekä Herbert Lundh (1926) että Seved Johnson (1957) hyödynsivät diplomaattista kirjeenvaihtoa, mutta eivät esittäneet tarkkaa kronologiaa. He sijoittivat kuninkaan harmistumisen sillan värityksestä itärajalle, joten vuoromaalaus vaikuttaa ajoittuvan käynnin jälkeiseen aikaan. Selväksi käy, että diplomaattisen kirjeenvaihdon perusteella Aleksanteri I antoi sillan olla Ruotsin väreissä kuningattaren ja keisarinnan kohtaamisen ajan. Väitöskirjojen välillä ilmestyneissä Sten Carlssonin osuudessa ruotsalaisen ulkopoliittikan historiasta ja tämän kirjoittamassa Kustaa IV Adolfin elämäkerrassa (1946) silta oli kaksivärinen ja kuningas sen näkemässä. Näkeminen kopioitui myös Curt von Stedingkin kokemukseksi tämän vuonna 1995 julkaistussa elämäkerrassa, jossa Ruotsin siltaväritys oli sini-keltainen ja Venäjän punainen, valkoinen ja sininen.

Suomessa Einar W. Juva *Suomen kansan historia* -sarjassaan seurasi vielä 1960-luvun puolivälissä samaa perinnettä eli väitti kuninkaan rajalla käydessään huomanneen “suuttumukseksi, että sen sillan kaiteet, joka Suomen puolelta johti Germundöhön, oli puoleksi Ruotsin, puoleksi Venäjän väreihin maalattu”. Näin kuninkaan määräyksenanto sijoittui Ahvenkoskelle ja myöhempien maalauskerrosten uusi määräys voidaan myös ymmärtää paikan päällä annetuksi, vaikka Juva ei tätä suoraan sanonut.

Lopuksi

Sekä suomalaisessa että ruotsalaisessa historiankirjoituksessa Ahvenkosken tapahtumat ovat muodostuneet itsestäänselvyudeksi, joka ei ole kaivannut tarkempaa käsittelyä. Aiempaa kirjallisuutta on toistettu huomauttamatta yksityiskohtiin sisällyvistä epävarmuuksista ja ristiriidoista. Tavanomainen tulkinta kuninkaan harkitsemattomuudesta tai syyllisyydestä vakavassa tilanteessa on saanut esityksissä konkreettisen vahvistuksen kuninkaan sijoittamisella sillan maalauksen ääreen tekemään pikaisia ja tunneperäisiä päätöksiä. Suomalaisessa variantissa vaikutelmaa päädyttiin vahvistamaan pidentämällä kuninkaan läsnäolo useisiin päiviin tarkistamatta tämän sopivuutta matkan tunnettuun kulkuun.

Keskittyen ajallisesti varhaisempaan aineistoon Ruotsin puoleinen lyhyt silta oli todennäköisemmin yksivärinen kuin puolittain maalattu. Sillan vuoromaalaus ajoittui pääosin kesäkuuhun 1802 eli kuninkaan käyntiä edeltävään aikaan. Ainakin yksi maalaus tehtiin yön turvassa. Kuningas antoi ainakin yhden tilanteeseen liittyvän käskyn ennen tuloaan, mahdollisesti Porvoosta. Kuninkaan ollessa Ahvenkoskella silta ei ollut Venäjän väreissä. Venäjän maalausväri oli todennäköisemmin vihreä ja Ruotsin sininen. Paikalla ollessaan kuningas käveli kuningattarensa kanssa silloilla eikä antanut lisäkäskejiä. Jos vuoromaalaus jatkui käynnin jälkeen, kuningas ei ollut sitä seuraamassa ja tilanne rajasillalla rauhoitettiin heinäkuun lopussa kuningattaren ja keisarinnaa tapaamisen ajaksi.

Kaisa Kyläkoski on Suomen historian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Hän on käsitellyt tapahtumia Ahvenkosken sillalla lyhyemmin kirjassaan *Kuningasparin kesämatka Suomeen 1802* (2016).

Lähteet ja kirjallisuus

"Peipola Säteri, den 3 Juli.", Stockholms Post-Tidningar 12.7.1802.

"Helsingfors, den 28 Juli.", Inrikes Tidningar 3.8.1802.

"Helsingfors, den 4 Aug.", Inrikes Tidningar 11.8.1802.

"Nekrolog", Post- Och Inrikes Tidningar 12.1.1837.

“Ett konungabesök i Finland för hundra år sedan”. Åbo Tidning 11.6, 12.6, 13.6., 21.6. & 22.6.1902.

Alanen, Aulis J., *Suomen historia kustavilaisella ajalla*. Professori Jalmari Jaakkolan johdolla laaditun Suomen historian X osa. Werner Söderström Osakeyhtiö 1964.

Arnault, A. V., Jay, A., Jouy, E., Norvins, J. et al. *Biographie nouvelle des contemporains, ou Dictionnaire historique et raisonné de tous les hommes qui, depuis la Révolution française, ont acquis de la célébrité par leurs actions, leurs écrits, leurs erreurs ou leurs crimes, soit en France, soit dans les pays étrangers; précédée d'un Tableau par ordre chronologique des époques célèbres et des évènements remarquables, tant en France qu'à l'étranger, depuis 1787 jusqu'à ce jour, et d'une table alphabétique des assemblées législatives, à partir de l'assemblée constituante jusqu'aux dernières chambres des pairs et des députés. Tome huitième Garre-Gyl. Librairie historique 1822.*

Björnstjerna, Magnus Fredrik Ferdinand (toim.), *Mémoires posthumes du feld-maréchal comte de Stedingk, rédigés sur des lettres, dépêches et autres pièces authentiques laissées à sa famille. Tome deuxième. Arthus-Bertrand 1845.*

Blomstedt, Yrjö, Kustavilainen aika. Teoksessa Yrjö Blomstedt et al. (toim.), *Suomen historia 4. Vapauden aika – Kustavilainen aika – Kansanelämä 1700-luvulla. Weilin&Göös 1986, 182–349.*

Bäckström, P. O., *Berättelser ur Svenska historien. Nionde bandet. Gustaf III. Gustaf IV Adolf. Ny reviderad upplaga. 1886.*

Carlsson, Sten, *Gustaf IV Adolf. En biografi. Wahlström & Widstrand 1946.*

Carlsson, Sten, *Den svenska utrikes politikens historia Del III:1 1792–1810. Nordstedts 1954.*

Hedvig Elisabet Charlottas dagbok VII 1800–1806. Käännös ja toimitus Cecilia af Klercker. P. A. Norstedt & Söners förlag 1936.

Johnson, Seved, *Sverige och stormakterna 1800–1804. Studier i svensk handels- och utrikespolitik. Akademisk avhandling. 1957.*

Juva, Einar W & Juva, Mikko, *Suomen kansan historia III Ruotsin ajan loppukausi. Otava 1965*

Koskinen, Yrjö, *Suomen kansan historia. Toinen, uudistettu painos. Werner Söderström Osakeyhtiö 1881.*

[Kraemer, Gustaf Wilhelm von], *Gustaf Wilhelm von Kraemerin muistelmat. Toim Gunnar Suolahti. Historiallinen arkisto 38:3. Suomen Historiallinen Seura 1930.*

[Kustaa IV Adolf] *Öfverste Gustafsson. Historiska Erinringar. Ordgrann Öfversättning. N. M. Lindh 1829.*

Lundh, Herbert, *Gustaf IV Adolf och Sveriges utrikespolitik 1801–1804. Förhistorien till Sveriges deltagande i det tredje koalitionskriget mot Frankrike. Akademisk avhandling. 1926.*

[Mäntylä, Ilkka, Kustaa IV Adolf \(1778–1837\). Kansallisbiografia-verkkajulkaisu. Julkaistu 23.6.2000, päivitys 10.3.2008, luettu 30.9.2021 \(URN:NBN:fi-fe20051410\).](#)

Neovius, Ad., *Ajantieto-kokoelma. Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aineista. Neljäs jakso, 11 osa.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1911 & 1913.

Paaskoski, Jyrki, Ruotsi menettää Suomen. Teoksessa Joakim Mickwitz & Jyrki Paaskoski, *Itärajan vartijat 4, 1700-luku.* Schildt 2005, 169–334.

Platen, Carl Henrik von, *Stedingk. Curt von Stedingk (1746–1837). Kosmopolit, krigare och diplomat hos Ludvig XVI, Gustav III och Katarina den stora.* Atlantis 1995.

Pohjolan-Pirhonen, Helge, *Kansakunnan historia 2. Kansakunta etsii itseään 1772–1808.* WSOY 1970.

[Porthan, Henrik Gabriel], *Bref från Henrik Gabriel Porthan till samtida.* Toim. Ernst Lagus. Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland 38. 1898.

Schinkel, B. von & Bergman, C. W., *Minnen ur Sveriges nyare historia. Fjerde delen. Gustaf IV Adolf (1796–1809).* P. A. Norstedt & Söner 1854.

Schybergson, M. G., *Finlands historia. Senare delen.* Edlund 1889.

Sjögren, Otto, And. *Fryxells Berättelser ur Svenska historia. Fyrtionionde delen. Gustaf IV Adolf.* Aktiebolaget Hiertas bokfölag 1893.